

управління кооперацією було на користь останніх. Наприкінці 20-х років відбулася реорганізація, в результаті якої кооперацію повністю підім'яли державні органи.

Канд. іст. наук М. М. Метельський (Ін-т історії і археології УРВ АН СРСР) на основі виявлених документів дійшов висновку, що авторами записки про запровадження продподатку (лютий 1920 р.) були А. П. Смирнов і М. Ф. Фрунзе, а не Троцький. Виходячи з того, що основними рисами політики «воєнного комунізму» були: згортання товаро-грошових відносин, загальна трудова повинність, єдиний народногосподарський план, зрівняльний розподіл за класовим принципом, доповідач запропонував нову періодизацію історії радянського суспільства. На його думку, її можна поділити за такими періодами: 1917 — кінець 1921 р. — «воєнний комунізм»; 1922—1929 рр. — ринкові відносини, що регулюються державою; 1929 р. — нинішній час — «воєнний комунізм» у вигляді державного соціалізму.

Канд. іст. наук О. О. Бунін (Івановський держуніверситет) зазначив, що в дореволюційній Росії кредитна операція зберігала певну самостійність. Однак у 20-ті роки пануючою тенденцією стало державне кредитування селянських господарств при відмові від кооперативних форм кредиту.

На закінчення В. П. Дмитренко підкреслив, що конференція стала спробою знайти методологічний ключ до аналізу НЕПу. Більшість доповідей, зазначив В. П. Дмитренко, переконує, що НЕП продовжив і поглибив кризу радянського суспільства. Починаючи з весни 1921 р. — це криза економічна, політична та ідеологічна. В рамках відбудовного періоду НЕП розв'язував свої завдання, однак у рамках всього післяжовтневого періоду він призводить до глибокої кризи всієї суспільної системи. До кінця 20-х років НЕП себе вичерпав, виникла об'єктивна необхідність ліквідації цієї системи. Ці висновки слід розглядати як дискусійні.

Одержано 25.12.90.

В. Г. Сарбей (Київ), Л. Т. Заплатников (Горлівка)

Конференція з проблем історії революції 1905—1907 рр.

Наукова конференція на тему «Перша російська революція 1905—1907 років у світлі нового історичного мислення», ініціаторами якої стали Інститут історії України АН УРСР та Горлівський державний педагогічний інститут іноземних мов, відбулася 18—19 грудня 1990 р. у м. Горлівці Донецької області. У ній взяли участь вчені наукових закладів і вузів трьох республік: УРСР, РРФСР і БРСР. Силами оргкомітету був підготовлений і виданий масовим тиражем двотомний збірник, до якого увійшли понад 100 тез доповідей і повідомлень, включених до програми конференції. На її пленарних і секційних засіданнях учасники заслухали 50 виступів.

Пленарне засідання відкрив ректор Горлівського державного педінституту іноземних мов проф. І. О. Кліцаков. У своїй доповіді «Ради робітничих депутатів Донбасу 1905—1907 років» він розкрив різноманітну діяльність перших Рад робітничих депутатів, спрямовану на якнайширше залучення всіх верств трудящих на бік революції, а також піддав критиці окремі положення прийнятого в наш час Зако-

ну про місцеві Ради. З доповіддю «Пролетаріат 1905 року — спадкоємець і продовжувач традицій загальноросійського визвольного руху» виступив зав. відділом Інституту історії України АН УРСР, д-р іст. наук, проф. В. Г. С а р б е й (її основні положення викладені у підготовленій ним же разом з О. М. Машкіним статті «З історії революційної творчості робітничого класу (1905—1907 рр.)» — Укр. іст. журн. — № 12.—1990 р.). Зав. сектором Відділення історії Уральського Центру АН СРСР, д-р іст. наук Д. В. Г а в р и л о в (Свердловськ) у виступі «Анархо-бунтарські та анархо-синдикалістські риси в робітничому русі на Уралі в період революції 1905—1907 рр.: нові підходи до проблеми» піддав критиці радянську історіографію за перебільшення нею керівної ролі більшовиків у подіях першої російської революції, замовчування стихійності багатьох робітничих виступів у формі насильницького захоплення заводів, організації актів експропріації коштовностей, нападів на домівки заможної буржуазії тощо. Н. І. Т и т л я н о в а (Рязань) на основі цілого комплексу різних документальних і мемуарних джерел відновила історичну правду про одного з керівників грудневого Горлівського збройного повстання 1905 р. О. М. Зубарева-Кузнецова і на пленарному засіданні доповіла присутнім про результати своїх дослідницьких пошуків (див.: Укр. іст. журн. — 1991.—№ 2). У роботі конференції взяв участь і секретар Донецького обкому КПУ Є. І. Ю х н о. Він звернув увагу на «перехльости» в інтерпретаціях та оцінках історичного минулого в деяких історико-публіцистичних публікаціях, застеріг від «хвацьких наскоків» на історію, закликав фахівців відходити історичну правду про народ України.

Далі робота конференції розгорнулася в чотирьох секціях. У першій — «Історіографічно-джерелознавчі проблеми історії першої російської революції» (вона працювала разом із своєю підсекцією «Друковані видання 1905—1907 років як історичне джерело») було заслухано 13 доповідей і повідомлень. Цілий ряд з них присвячувався аналізу ленінської історіографічної спадщини. Ці виступи — свідчення невичерпного інтересу радянських істориків до творів В. І. Леніна, які новими гранями методологічного спрямування постають перед читачами, що шукають надійні орієнтири нового історичного мислення.

З історіографії першої російської революції було заслухано лише дві доповіді: «Радянська історіографія про взаємовідносини між РСДРП і Радами в першій російській революції» (А. Н. Кураєв, Москва) і «Відображення подій революції 1905 року в Миколаєві у виданнях Істпарту» (канд. іст. наук, доц. І. С. П а в л и к, д-р іст. наук, проф. П. М. Т р и г у б, обидва — Миколаїв). Вдвічі більше було виступів на джерелознавчі теми. Прямо пов'язаний з перебудовою радянського суспільства справжній вибух джерелознавчого інтересу істориків-фахівців до періодичної преси всіх ідейно-політичних напрямів знайшов втілення у таких доповідях і повідомленнях: «Соціал-демократична легальна періодика України 1905—1907 рр.: до постановки проблеми» (канд. іст. наук доц. Н. Н. К р е с т о в с ь к а, Одеса), «Пропаганда більшовицькою пресою історії російського революційного руху в роки першої російської революції» (канд. іст. наук, доц. Г. Ю. Д р у г о в с ь к а, Курськ), «Преса як засіб розв'язання внутріпартійної кризи в РСДРП напередодні першої російської революції 1905—1907 років» (канд. іст. наук, доц. І. О. Н а в к а, Горлівка; канд. іст. наук, доц. І. П. Н а в к а, Донецьк) та ін.

У другій секції «Участь різних класів, станів та верств населення в революційній боротьбі» з доповідями виступили: А. С. В а л ь д і н (Москва) «Про деякі риси революційної моралі (на матеріалах Грудневого збройного повстання)», канд. іст. наук Г. С. І в а н е н к о, канд. мед. наук, доц. Л. Т. Заплатников (обидва з Горлівки) «Народна інтелігенція Донбасу в революції 1905—1907 років». Значну активність виявили історики Української РСР: Е. С. О с т р а с ь (Донецьк), канд.

іст. наук, доц. С. М. Нестерцова, канд. іст. наук, доц. В. Д. Нестерцов (Донецьк), О. М. Машкін (Київ), канд. екон. наук, доц. А. І. Верясев, канд. екон. наук, доц. І. Б. Тиренко (обидва з Горлівки), О. М. Федьков (Київ), д-р іст. наук, проф. П. К. Сміян (Луцьк), В. О. Муханова (Горлівка). Виступили також представники історичної науки РРФСР і БРСР: канд. іст. наук Н. С. Ватник (Коломна) «Характер, форми і динаміка руху учнів середніх навчальних закладів у 1905—1907 рр.», канд. іст. наук В. Г. Філяков (Мінськ) «Участь білорусів у революційному русі 1905 року в Донбасі».

На третій секції «Політичні партії, громадські організації та державні установи в революції 1905—1907 рр.» були заслухані 3 доповіді: «Вплив революції 1905—1907 років на теоретичну діяльність російської соціал-демократії» (канд. іст. наук, доц. А. І. Логунов, Москва), «Думська тактика більшовиків у революції 1905—1907 рр.: згуртування чи сепаратизм?» (канд. іст. наук, доц. Ю. Ю. Ієрусалимський, Ярославль), «Кульмінація першої російської революції на Україні та жандармсько-поліцейські органи» (канд. іст. наук, ст. наук. співроб. О. Ф. Овсієнко, Київ) і 8 повідомлень.

Четверта секція «Персоналії учасників революційного руху» була представлена 5 повідомленнями, пов'язаними з біографіями діячів революції 1905—1907 рр. і присвяченими, зокрема, невідомим сторінкам біографій А. Шляпникова (В. К. Клец, Дніпропетровськ), В. С. Войтинського (канд. іст. наук, доц. О. В. Розіна, Москва), П. І. Лященка (канд. іст. наук Є. Г. Сінкевич, Херсон), В. Д. Данчича (канд. іст. наук, доц. В. Г. Лещенко, Р. Л. Мармазов, обидва з Донецька), Лесі Українки (І. В. Захарова, Київ).

На заключному пленарному засіданні учасники конференції обговорили підсумки її роботи і схвалили рекомендації щодо дальшого поглибленого та всебічного вивчення історії першої демократичної революції 1905—1907 рр., події якої активно розвивалися на Україні і значною мірою визначили там увесь подальший хід історичного процесу аж до другої демократичної революції, що перемогла у лютому 1917 р.

Одержано 10.01.91.

Ф. Г. Турченко (Запоріжжя), О. Л. Олійник (Запоріжжя)

Республіканська наукова конференція «Проблеми історії національно-визвольного руху на Україні в період феодалізму та капіталізму»

8—9 січня 1991 р. у Запоріжжі відбулася наукова конференція, присвячена 500-річчю запорізького козацтва. Її організаторами були Інститут історії АН УРСР і Запорізький держуніверситет. Це перша за роки Радянської влади наукова конференція, присвячена національно-визвольному руху на Україні. В її роботі взяли участь 70 дослідників з 20 міст України, а також з Мінська і Москви.

Вступним словом конференцію відкрив ректор Запорізького держуніверситету, проф. В. А. Толок, який відзначив актуальність теми і вказав на шляхи розв'язання, пов'язаних з нею питань.

З доповіддю «Національне й інтернаціональне в суспільній свідомості» виступив заст. голови Запорізького облвиконкому, канд. філос. наук Є. Г. Карташов, який охарактеризував комплекс заходів, що проводяться в області в зв'язку з 500-річчям запорізького козацтва.